జ్యోతి

నాకు నిజంగా ఈ కథచెప్పే అర్హతలేదు. ఇందులో ప్రధాన వ్యక్తులని స్వయంగా ఎరగను. మొదట్లో 'జ్యోతి' అన్నపేరు అందమైందను కోవడంతప్ప వేరే కుతూహలం ఆమెపట్ల లేదనే ఒప్పుకోవాలి. 'జ్యోతి' అన్నపేరు నాకిష్టం; అంతే. ఇంకా మంచిపేర్లు లేవనికాని, వాటిని నేనెరగనని కాని అనడంలేదు. నేను ఎరుగుదును. ఉదాహరణకి హేమభాగిని, వేగవాహిని. వాళ్ళని చూశాక మరోమారు చూడాలనిపించదు.

జ్యోతి అలాకాదు. ఆనాటి నాట్యప్రదర్శనం ఇంకా ప్రారంభం కాలేదు. రావల్సిన పెద్దలు వస్తేకాని ఆరంభం కాదట. కాలేజీలో ప్రొఫెసర్‌గా ఉంటున్న మిత్రుడు రామంతో సంభాషిస్తున్నప్పుడు జ్యోతి ప్రస్తావనొచ్చింది. "ఇప్పుడు భర్తతో ఉండటంలేదు" అన్నాడు క్లుప్తంగా మిత్రుడు రామం. 'ఆమే జ్యోతి' అని మా ముందు సీట్లలో కూర్చున్న జ్యోతిని చూపించాడు.

మాకు ఆమె వెనకభాగం కనబడుతోంది. నాట్య ప్రదర్శనకి అనువైన దుస్తులు కాబోలు, పాతకాలపు జరీ పూలచీర, మోచేతులమీదికి జారిన ఎర్రసిల్కు, మామిడి గుత్తిల జరీ డిజైన్ జాకెట్టు వేసుకుంది. మెడ కిందిభాగం, వెన్ను దిగువభాగం దీపం వెలుగులో మెరుస్తున్నాయి. మరోమారు చూసేటట్లు చేసింది ఆమె జడ- అందులో ఎర్రపూలు ఎత్తుగా, దట్టంగా నిగనిగ మెరిసిపోయే తలవెంట్రుకలు బలంతో మెలితిప్పితేకాని, పాయకి లొంగనట్లు లాగి బిగించి అమర్చిన పొడుగాటి జడ, కుర్చీకిందికి జారుతోంది. ప్రక్కనున్న మరొకామెతో మాట్లాడ్డానికి తల తిప్పినప్పుడు జ్యోతిమొహం చూశాను. ప్రశ్నార్థకంగా, స్ఫుటంగా తీర్చిదిద్దిన ముక్కు, దూరానికి ముడుచుకున్న గులాబిలాంటి నోరు, నల్లటి చిరువెంట్రుకల వెనకదాగిన చెవిని మెరిసే డైమండ్స్ దిద్దులు, కొవ్వొత్తి వెలుగులా ఆరీస్ ఆకృతిలో నుదుటనున్న ఎర్రటి కుంకుమ నిజంగా జ్యోతి అన్న, పేరు సార్థకమైందనుకున్నా.

యవ్వనం వెలుగులో ఏళ్ళు, పురుగులలా నశింపవుతాయి. ఆమె వయస్సెంత అన్న ప్రశ్నరాలేదు. రామం చెప్పాడు పాతిక మించవని. యవ్వనానికి వీడ్కోలివ్వడానికి సిద్ధంగా లేదామె.

"పిల్లలా?"

"ఊహూ"

తర్వాత ఏవో అవీ ఇవీ మాట్లాడుకున్నాం. అయినా, ఎక్కడో మెదడులో మూలగా జ్యోతి వృత్తాంతం వుండనే వుంది. నేనేకాదు రామం కూడా అంతేననుకుంటా. ప్రదర్శన సగం అయింతర్వాత విరామం వచ్చింది. జ్యోతి వెనక్కి తిరిగి చూసినప్పుడు మళ్ళా ఆమె మొహం పూర్తిగా చూసే అవకాశం వచ్చింది. ఏదో ఒక ఆకర్షణ వుంది- నవ్వు మొహమా? మెరిసిపోయే నేత్రాలా? ఆ పెద్ద తలకట్టా? శీలం సూచించే ఆ ముక్కా? ముంగురులు మరుగు పరచలేని, ఒంపు తిరిగిన నుదురా? ఇవేవీకాక, కేవలం ఆ దుస్తులూ, ఆభరణాలూ, ఆ డైమండ్స్ దిద్దులునా? ఏమో, నా కప్పుడు తెలిసింది కాదు.

అందం అనే పదాన్ని చులకనగా వాడేసే స్వభావం మనందరికీ వుంది. ఒకరికి

అందంగా అగుపడిన వ్యక్తి, మరొకరికి అందంగా కనపడక పోవచ్చునని చెప్పుకోవడమూ వుంది. ఇందుకు నే నొప్పుకోను. వ్యక్తిగతమైన అభిరుచులతో నిమిత్తం లేకుండా, ఏదో శాస్త్రీయరీత్యా నిర్ణీతమైనట్లు, అందరికీ అందంగా కన్పడ్డప్పుడే 'అందం' అనే పదం ప్రయోగించాలనే తత్వం నాది. ఒక వ్యక్తిని వందమంది చూస్తే ఆ వందమందికీ అందంగా వున్నప్పుడే ఆ వ్యక్తి అందమైనదన్న నిర్వచనం చెయ్యొచ్చు. అలా అంగీకరించి కూడా, ఆ వందమందిలో కొందరికి ఆ వ్యక్తి అందం నచ్చొచ్చు. మరికొందరికి నచ్చకపోవచ్చు. అది వేరే విషయం. మొత్తానికి అందరూ అందంగా వున్నదని అంగీకరించడం ముఖ్యం.

ఆ విధంగా, అందరూ అంగీకరించగల అందం జ్యోతిది అనుకున్నాను. అది ఎందులో వుందో విభజించి చెప్పడం నావల్ల కాదు. జడ, ముక్కు, కళ్ళు పేరు– ఇవేవీ కావేమో ఆమెపట్ల ఏర్పడ్డ కుతూహలానికి కారణం. "ఇప్పుడు భర్తతో వుండటం లేదు" అని రామం చెప్పిన విషయమే నా కుతూహలానికి కారణం. ఈ విధంగా కుతూహలపడ్డ వ్యక్తి, నే నొక్కణ్ణేకాననీ, ఇంకా చాలామంది వున్నారనీ తర్వాత తెలిసింది. జ్యోతిని గురించి మళ్ళా చెప్పడం మొదలెట్టాడు.

"భర్త ప్లీడరు."

"భర్తతో వుండటం లేదంటే?" అని అడిగాను.

"అంటే, అంతే"

"మరెక్కడ వుంటోంది?"

"వాళ్ళవూళ్ళో అమ్మా, నాన్న దగ్గర."

"చదువుకుందా?"

"కాలేజీలో ఒకేడు చదివి మానేసింది."

"ఏం?"

"పెండ్లి చేసుకుంది."

"ప్లీడర్నా?"

జ్యోతికి మా సంభాషణ వినపడుతుందని కాబోలు. కంఠం దించి, దగ్గరగా జరిగి చెప్పడం మొదలెట్టాడు రామం. మధ్య మధ్య ఆమెవైపు చూస్తూ, ఆమె కాస్త దూరంగా కూర్చోడం మెరుగైంది. దగ్గరలో వుంటే, ఆమెని చూస్తూ కూర్చోడం తప్ప, మాట్లాడ్డానికి అవకాశమే ఉండదు.

"అవును, పేరు కోదండరామయ్య. ఓ రకం బంధుత్వం కూడా ఉందిట. చాలా స్థితిపరుడు. ఒకర్ని ఒకరు ఎరుగుండి చాలా ఏళ్ళ స్నేహం, ప్రేమగా పరిణమించిం తర్వాత జరిగిన పెండ్లి."

"మరెందుకు విడిచి వెయ్యడం? సంతానం లేకనా?"

"ముందు కలగొచ్చుగా. ఇప్పుడు అతని వయస్సు ముప్పై రెండు మించదు. నాలుగైదేళ్లగా కలిసి కాపురం చేస్తా."

మళ్ళా ప్రదర్శన ప్రారంభమైంది. మా సంభాషణ నిలచిపోయింది. అప్పుడప్పుడు జ్యోతి కూర్చున్నవైపు చూసినప్పుడు, ఆమె కాళ్ళు కదల్చడం గమనించాను. కాళ్ళు కదపడం మొగాడి అలవాటు, ఆ పని స్త్రీలు చేస్తే హర్షించరు. ఎర్ర వెల్‌వెట్ జోళ్ళ పాదాలు వూగిసలాడుతున్నాయి. ఆ చర్య మానసిక అసంతృప్తి చిహ్నం అనుకుంటా.

నోట్లో, ముక్కులో, చెవులో వేళ్ళు పెట్టుకోడం, కాళ్ళు కదల్చడం, చేతివేళ్ళు మడిచి తెరవడం- ఇట్లాంటి అలవాట్లు చాలామంది కుంటాయి, మిలిటరీ వాళ్ళలో తప్ప. ఇతరులు మందలిస్తే గ్రహించుకొని కొందరు విడిచిపెడతారు. ఇవన్నీ మనసులో ఊహలో జరిగే కల్లోలాన్ని, ఆరాటాన్ని శరీర రీత్యా అదుపులోకి తీసుకురావడం కోసం జరిగే పెనుగులాట నిదర్శనాలనొచ్చు. ఊహతో సమరం, స్త్రీలో అంత ప్రస్ఫుటంగా బహిర్గతంకాదు గనక, అలా కాళ్ళు వూపిన స్త్రీలో ఏదో ఒక పేచీ వుండి తీరుతుందనుకుంటా. నాట్య ప్రదర్శన కార్యక్రమంలో చివరి అంశం జరుగుతోంటే, ముందు సీట్లల్లో ఒకరిద్దరు వ్యక్తులు బైటికి వెడుతున్నారు. ముందుగా ఇంటికి వెళ్ళేందుకు వాహనాలు వెదుక్కునేవారు కాబోలు. జనం ఒత్తిడి లేకుండా కాస్త ముందుగా వెళ్ళే అలవాటు నాకూ వుంది. కాని ఆనాడు మిత్రుడు రామంతో పాటే లేవడానికి సంసిద్ధుడనయ్యాను. మరో నాలుగైదు నిమిషాలుండేమో.

"అదుగో- అతనే కోదండరామయ్య" అని రామం ముందుగా వెళ్లే వ్యక్తికేసి చూపించాడు. అతను మేం కూర్చున్న గేటుముందు నుండే నడుస్తున్నాడు. అంత పరిశీలనగా చూడలేకపోయినా, వ్యక్తి బాగానే ఉన్నాడనుకున్నా. ప్యాంట్, లోపల కాలర్ బనీన్- టెన్నిస్ ఆటగాడు వేసుకునేది, ఎగదువ్విన క్రాపింగ్, కండ్లజోడు, కాస్త ఎత్తుగా, కొంచెం ఎరువుగా, బలంగానే కనిపించాడు. అంతా బాగానే వుంది. కాని......

'పద, పోదాం' అని రామం లేచాడు. తొందరగా గేటుదగ్గరికి నడిచాం. ప్రదర్శన పూర్తయింది. కాని జనం లేవలేదు. చివరలో ప్రముఖుని అభినందన ఉపన్యాసం, నాట్య బృందానికి పతకాల బహూకరణ- ఇంకా తంతుంది కాబోలు. నేనూ, అతనూ అలాగే గేట్లోనుండి పోయాము. మరో ఐదారు నిమిషాలయ్యాక మా ముందుసీట్లల్లో బృందం కదిలారు. వారిలో జ్యోతి ఉంది. మా ముందుగా నడిచి వెడుతున్నారు. జ్యోతిని పరీక్షగా చూశాను. రాత్రిపూట ఏదో పెద్ద ఉత్సవం జరుగుతుండగా, దీపాలన్నీ ఆరిపోయి; ఎవరో ఒక కాగడా వెలిగించినట్లుగా వుంది. జ్యోతిని చూస్తే, పెద్ద అడవి మధ్య చీకట్లో ప్రవహించే నదిలో చందమామ ప్రతిబింబం మెరిసినట్లు-

ఆలయం లోపల చీకట్లో ఒక్క ప్రమిదలో వెలిగిన జ్యోతిలా...

ఇంటికి వెడుతున్నాం.

"కోదండరామయ్యకేం లోటు- నిక్షేపంలా వున్నాడు" అన్నాను.

ఆ రాత్రి భోజనాలయ్యాక చెప్పాడు మిత్రుడు రామం.

"కోదండరామయ్య జుట్టు నెరిసిపోయింది. అందుకట" అని నవ్వడం మొదలెట్టాడు. వెంటనే స్ఫురించకపోయినా, నేనూ నవ్వడం మొదలెట్టాను. అప్పుడు జ్ఞప్తికొచ్చింది. కోదండరామయ్య అన్ని విధాలా బాగానే వున్నాడనుకున్నా. ఏదో ఒక లోటుంది. అది ఏమిటో అతన్ని చూసినప్పుడు లోపలున్న అసంతృప్తి, స్వరూపం తెచ్చుకుని పైకి రాలేదు. అవును పైకి ఎగదువ్విన క్రాపింగ్ చాలాభాగం నెరిసినట్లే ఉంది. అలా అక్కడక్కడ తెల్ల వెంట్రుకలుంటే, అదొక అందంకూడా ననుకున్నా. రామంతో అన్నాను.

"అక్కడక్కడ నెరిస్తే పేచీలేదు. పూర్తిగా నెరిసింది- అదే జ్యోతి గొడవ" అన్నాడు రామం.

"అంత మాత్రానికే ప్రేమించి చేసుకున్న భర్తని విడిచెయ్యాలా? ఈ రోజుల్లో బోలెడు మందులున్నాయి వెంట్రుకలు నల్లబడడానికి?"

"జ్యోతి పోరుపడలేక, ఆ మందులన్నీ వాడేవాడట. అసలవి వాడటం కూడా ఒక అపరాధం క్రింద భావించిందిట."

"దాని మూలాన అతనేమీ వికృతంగా లేడే!"

"తనకేమీ లేదు. తనని ఎరుగున్న స్నేహితురాండ్రు, బంధువులు, తన భర్త సంగతి చెప్పుకుని హేళన చేయడం తనకి తలవొంపుగా వుండేదట" అని నవ్వుతున్నాడు రామం. లోపల ఈ సంగతి వింత ధోరణిలో వితర్కించుకుంటూన్నా, ఆ సమయంలో నేనూ పైకి నవ్వేశాను. అసలు ఇంకా ఏదో ఉండాలి. కేవలం కాసిని తలవెంట్రుకలు నెరిసినంత మాత్రాన, భర్తని విడిచెయ్యడం, మన సమాజంలో జరగదు. కాని జనం ఇలా చెప్పుకుంటారు కాబోలు, ఆ కారణంగా విడిచిపెట్టివెయ్యాలన్న ఉద్దేశం లోలోన ఉన్న స్త్రీలు ఈనాటి సమాజంలో వున్నా, దాన్ని ఆచరణలో పెట్టగల సాహసం వున్నవారు అరుదేమో. ఆ రాత్రల్లా జ్యోతిని గురించి ఆలోచించాను. సాహసించి, తెగించి, తనకి చేరినంతలో ప్రధానంగా తోచినవాటిని పొందేటందుకు కొన్ని సౌకర్యాలను త్యాగం చెయ్యాలన్న ఆధునిక తత్వం బాగా ఎముకలకి పట్టిన నవయువతులకు ప్రతినిధిలా కనిపిస్తోంది జ్యోతి. సౌందర్యంకోసం, సౌకర్యం త్యాగం చెయ్యడం నాగరికత అంటున్నారు. సౌందర్యాన్ని గాఢంగా ప్రేమించే వారు వుండడం అరుదుకాదు. తనచుట్టూ ఉన్న వ్యక్తులు, వస్తువులు తాము ఎప్పుడూ అందంగా ఉంటేనే, తమ ప్రాణం కుదుటపడ్డట్టుగా వుంటుంది. అట్లాంటివారికి బట్ట, బొట్టు, జుట్టు, మాట, చూపు అన్నీ అందంగా చేసుకోవాలి వారు. నలుగురూ చెప్పుకోవాలి.

ఆ అందంవల్ల వారు దైనందిన జీవితంలో సాధించే ప్రయోజనం ఏమీ వుండదు. వారి మనస్సు బాగుంటుంది అంతే. ప్రయోజనం ప్రసక్తితో మలినంకాని సౌందర్యాన్ని ఆరాధించినవారు సాధించే విలువలు కూడా లేకపోవచ్చు. కాని వారి నిజస్వరూపం, ఉనికి అందులోనే ఉంటుంది. యోగి తపస్సు ద్వారా శాంతిని సాధించడంలో వున్నట్లు, యోగి తపస్సు వల్ల ఇతరులకు సంక్రమించే ప్రయోజనం ఏమీ లేనట్లే, వీరి సౌందర్య సాధన కూడాను. జ్యోతి గాయకురాలు కాదు, కవయిత్రి కాదు; నర్తకి కాదు, తను తనుగా వుండటమే తను సాధించిన ప్రయోజనం. ఇది సాధించడం అనుకున్నంత సులువుకాదు. పైకి నలుగురితోపాటు, హేళనగా నవ్వేసినా, లోలోన ఆమెని అభినందించానని ఒప్పుకోకపోవడం. నన్ను నేను వంచించుకోవడం అవుతుంది. ఆమెని ఆదర్శవ్యక్తిగా ప్రదర్శించడం లేదు నేను. గాఢంగా విశ్వసించి, అలవర్చుకొన్న ఆదర్శాన్ని అమలు జరుపు కోవడంలోగల శీలాన్ని అభినందిస్తున్నాను.

* * *

మరో రెండేళ్ళు గడిచాక కాని జ్యోతి విషయం తెలుసుకొనే అవకాశం రాలేదు. నా మిత్రుడు రాజన్న కాలేజీలో జీతాలిచ్చే ఎకౌంటెంట్. అతని భార్య రంగనాయకమ్మ. ఆమె చెప్పింది జ్యోతి వృత్తాంతం.

"మొగుణ్ణి విడిచేసిందిగా."

"అవునవును. ఇదివరలో విన్నాను. భర్త క్రాపింగ్ నెరిసిందిట. నలుగురూ చెప్పుకొని వెటకారం చేస్తూండడం సహించలేక విడిచేసిందని విన్నాను" అన్నాను.

"అవును. అందగత్తె. స్ఫురద్రూపి. బారెడు జడ. నెరిసిన క్రాపింగ్ చూసి

స్నేహితులంతా ముసలాణ్ణి కట్టుకుందంటున్నారు" అంది రంగ నాయకమ్మ. ఆ ఒక్క వాక్యంతో రంగనాయకమ్మ పట్ల నా గౌరవ భావం పెరిగింది. ఒక స్త్రీ మరో స్త్రీ అందమైందని ఒప్పుకోటం నే ఎరగను.

"జుట్టురంగు ఏదైతే ఏం? వైఖరి, మొహం- అసలు వయస్సు చాటదంటారా?" అన్నాను.

"ఎందుకు చాటదు? నిక్షేపంలాంటివాడు కోదండరామయ్య చదువుకున్నవాడు, ఏదో ప్రాక్టీసుంది, బోలెడాస్తి, మంచికుటుంబం, ఆమెని తృప్తిపరచడానికి రంగు వేసుకున్నాడుట. దానితో వచ్చింది పేచీ" అని నవ్వుతూంది రంగనాయకమ్మ.

రంగనాయకమ్మ అందమైన మనిషే అనుకుంటా. ఇందాక చెప్పినట్లు, శాస్త్రరీత్యా కొలతబద్దతో చూస్తే ఏ అవయవానికా అవయవం అందంగా, క్రమంగా ప్రతి అవయవమూ ఏర్పడివుంది. కాని అదేం చిత్రమో. అవన్నీ కలిస్తే గొప్పగా వుండాలిగా! అలాలేదు. ఏదో తిరకాసుంది, నడివయస్సుతో వచ్చే నిండుతనం, ఆమెకి ఒక హుందాతనాన్ని కల్పించింది. కాస్తలో బెసికిపోయిన అందంతో చనువుగా వుండటం, నాకంత కష్టంకాదు.

"విడిచివేస్తే మాత్రం, ఫలానా వ్యక్తి భార్యగా ఆమెని స్నేహితురాండ్రు వెక్కిరించడం మానారంటారా?"

"విడిచేసిందని మరీ చెప్పుకుంటారు. నిజమే. కాని ఆమెకి అది అంత బాధగా తోచదు కాబోలు."

మధ్యలో అప్పుడే కాలేజినుండి వచ్చిన రాజన్న అందుకున్నాడు.

అసలు సంగతి అదికాదు. మా కాలేజిలో హిస్టరీ లెక్చరర్ మధుసూదనాన్ని ప్రేమించిందిట గడువేదో వుందిట. అదవగానే విడాకులిచ్చి వివాహం....."

"చాల్ చాల్లెండి" అంటూ భర్తమీద విరుచుకుపడింది రంగనాయకమ్మ. జ్యోతి ఆదర్శ వ్యక్తనీ, అట్లాంటి పని తలపెట్టవద్దనీ, ఆ దంపతులిద్దరూ ఉత్తములనీ, ఏదో కారణాంతరాలవల్ల విడిపోయినా, మళ్ళీ కలిసితీరతారనీ, ఆవిడ ఉపన్యాస సారాంశం. నాకు రంగనాయకమ్మ వాదం నమ్మదగిందిగా వున్నా, ఒప్పేసుకోడానికి మనస్సు చటుక్కున సిద్ధపడలేదు. ప్రతివార్ని గురించి మంచిగా చెప్పేవారంటే నాకు మొదటి నుంచీ భయం.

"అయినా మీ కెట్లా తెలుసు?"

"మా కాలేజీలో జరిగేవి నా చెవిని పడకుండా వుంటాయా. జ్యోతి కాలేజీలో చేరిందిగా, తను తీసుకొన్న సబ్జెక్టు హిస్టరీ. మధుసూదనం హిస్టరీ లెక్చరర్, కుర్రవాడు. ఈ మధ్యనే ఫస్టుగా ప్యాసై కాలేజిలో చేరాడు. స్కాలర్‌షిప్ మీద ఇంగ్లండు కూడా పంపుతారుట." అన్నాడు రాజన్న.

* * *

కాని ఈ ప్రేమ ఉదంతం రంగనాయకమ్మ అంగీకరించలేదు. భర్తని బాగా చివాట్లుపెట్టి, కంఠం దించి మాట్లాడేటట్లు చేసింది. ప్రేమ తాత్కాలికమైందనీ, దానివల్ల పెద్ద ఉపద్రవం జరగదనీ ఆమె వాదం. కలరాక్రిమి చిన్నదే. కాని చాలా గడబిడచేస్తుందంటాడు రాజన్న. వారిలా జ్యోతి విషయం తగవులాడుకొన్నా, వారిద్దరిమధ్య వున్న అన్యోన్యం, స్నేహం, నన్ను ముగ్ధుణ్ణి చేస్తుంది. ఒకరికొకరు అంతగా కావల్సి వచ్చినవారు తగవులాడుకోవడం, సంసార జీవితంలో మధుర ఘట్టాలలో ఒకటి. అప్పట్లో జ్యోతి తొక్కిన కొత్త పంథాని ఎక్కువగా వితర్కింప లేదు నేను. ఏమిటో చిత్రం, మరీ

ఎక్కువ వితర్కించినా అసలు వితర్కించకపోయినా జీవితం అర్థంకాదు.

మరో ఐదారు మాసాలు జరిగాక, ఈసారి మా మిత్రుడు రామం ద్వారా మరికొన్ని విషయాలు విన్నాను.

"మధుసూదనాన్ని ప్రేమించిందో లేదో నాకు తెలియదు. విడాకులిచ్చిన పిదప పెండ్లి చేసుకోవాలన్న సంకల్పం వున్నట్లు తెలుస్తోంది" అన్నాడు రామం. రామం కూడా ఆ కాలేజీలోనే పనిచేస్తూ వుండడంవల్ల, అతను పోగుచేసిన భోగట్టాని తోసెయ్యకూడదు. పెండ్లివిషయం సంకోచం లేకుండా చెపుతున్నాడు రామం. కాని ప్రేమించిన విషయం చెప్పడంలేదు, ఆమె ఎవర్నీ ప్రేమించడం అతని కిష్టం లేనట్లు. రాము ఇంకా యువకుడే. సౌందర్యాన్ని చూసి ఆనందించగలగడం యవ్వనానికే సాధ్యం అంటారు పెద్దలు.

"ప్రేమ లేకుండా పెండ్లి చేసుకుంటుందా జ్యోతి?" అని అడిగాను.

"ప్రేమించి చేసుకున్న పెండ్లి కోరినట్లు పరిణమించలేదు. వివాహం నెగ్గడంలో, బాహ్య స్థితిగతులకి, వంశ పారంపర్యా సంక్రమించే విలువలకి కూడా కొంత ప్రమేయం వుంటుందేమో. కేవలం ప్రేమించుకున్నవారి వ్యక్తిత్వాల పై ఆధారపడుతుందని అనలేం. ఈసారి ఆ పొరపాటు చెయ్యకుండా, బాహ్యస్థితిగతులను మాత్రం చక్కబెట్టుకొని, ఆ వివాహం ఫలితం ఎట్టాంటిదో చూడ సంకల్పించిందేమో తెలీదు" అన్నాడు కొంచం దిగులుగా రామం.

"అంత దిగులుగా చెబుతున్నావేం?"

"నవ్వొస్తుంది జాలితో కూడుకున్న నవ్వు సుమా."

"ఏం కథ?"

"చెప్తావిను. మధుసూదనం ఇంగ్లాండెళ్ళిపోయాడు. రెండు నెలలైంది. మేమంతా పార్టీ కూడా ఇచ్చాం. విద్యార్థిని అవడం మూలాన, జ్యోతి పార్టీలో లేదు. ఆమెకు చెప్పకుండా వెళ్ళాడుట.

"అదేమిటి. చిత్రంగా వుందే!"

"ఉత్తరానికి జవాబు కూడా లేదుట."

"ఎందుకో–"

నవ్వుతున్నాడు రామం.

"నాకు తెలీదు. కాని ఊహించగలను. పూర్తిగా ఊహ కాదుస్మా."

"చెప్పు, చెప్పు. విన కుతూహలపడుచుంటి."

"జ్యోతి తలనెరిసిపోయింది. అందుకు" ఇద్దరం మౌనంలో పడ్డాం. ఎన్నో ప్రశ్నలు లేచిపోయిన ప్రియురాల్ని వెదుకుతూన్నట్లు– వాటి వెనక వేగిరపడే అస్పష్టమైన సమాధానాలు.

"అదంతా, నాలుగైదు నెలల్లో జరిగింది. ఒక ఉదయం తలంటు పోసుకు అద్దం చూసుకుంది, చాలాభాగం తెల్ల వెంట్రుకలే" ఇది విన్నాక, తలంటు పోసుకుని అద్దం చూసుకోవాలంటే భయమేస్తుంది.

"రంగు వేసుకుంటున్నారుగా ఇప్పుడు" అన్నాను.

"అది ఆమె కిష్టంలేదు. వాళ్ళ నాన్నకి కూడా చిన్నతనంలోనే వెంట్రుకలు నెరసిపొయ్యాయిట. అది మొదటినుంచీ కుటుంబ పెద్దల శరీర వైఖరిట. అక్కడో

తెల్లవెంట్రుకి ఇక్కడో తెల్లవెంట్రుక కనబడటం మొదలెట్టి, క్రమంగా ఐదారు నెలల్లో చాలా భాగం తెల్లబడిపోయిందట. మధుసూదనం ఈ కారణంగా ఆమెనుండి పారిపోయాడనుకోలేను- కాని, గమనించకుండా వుంటాడా? ఈ కారణంగా ఆమె భర్తని విడిచేసిందని అతనికి తెలియకుండా వుంటుందా?" రామం ఆలోచనలో పడ్డాడు. ఏరకం ఆలోచనో నే నీ మారు ఊహించలేకపోయాను. జ్యోతి పరిస్థితికి జాలేసింది. వెంటనే ఆమె దగ్గరకెళ్ళి ఓదార్చాలనిపించింది. ఈ క్షుద్ర జగత్తునుండి ఆమెను ఏదో సౌందర్య సీమలో దిగవిడిచి రావాలనిపించింది. లక్ష్మణుడు, సీతాదేవిని వనంలో విడిచినట్టు. అంతగా సౌందర్యాన్ని కాంక్షించి, అది లోపించిన భర్తను త్యాగం చేసిన జ్యోతికే ఇది సంభవించడం. విధి వేసే కుప్పిగంతులన్నింటిలోనూ హేయమైందిగా కనబడింది.

"నువ్వు జ్యోతిని చూశావా?" అన్నాను.

"చూడకేం. రోజూ చూస్తూనే వున్నాను."

"నే చూడ్డం వీలవుతుందా?"

"అవదేమో ఇంగ్లండ్‌కి జ్యోతి ఏర్ మెయిల్ లెటర్స్ వ్రాస్తే సమాధానమే లేదుట."

"నీకెట్లా తెలుసు?"

"అబ్దుల్‌ఖాదర్ అతని స్నేహితుడు. మా కాలేజీలో లెక్కల ప్రొఫెసర్‌లే. అతనికి వ్రాస్తూ, ఇంగ్లండ్ రాకుండా అక్కడే వుంటే చిక్కుల్లో పడేవాడిననీ, అందుకు కారణం, అబ్దుల్‌ఖాదర్ వూహించగలడనీ, వ్రాశాడుట మధుసూధనం" అన్నాడు రామం.

"ఆ మాత్రానికే బెసికిపోయిన వ్యక్తి ఆమె ప్రేమ పొందడానికి అర్హుడు కాడేమో" అన్నాను కాస్త రోషంతో.

"అట్లాగయితే, కోదండరామయ్య ప్రేమ పొందడానికి జ్యోతి అర్హురాలా?" అన్నాడు అంత ఆవేశంతోనూ.

ఇది చవకబారు ఎత్తిపొడుపులా ధ్వనించింది ఆ క్షణంలో.

జ్యోతి ఒక ఆర్టిస్టు. ఇతరులకి అన్వయించే కట్టుబాట్లు, విలువలు, ఆర్టిస్టుకీ అన్వయించవు. సంప్రదాయం అనే 'గ్లవ్స్'తో బండచేతులను కప్పి ఆ చేతులతో ఆమెను ఆరాధించడం, పవిత్ర ప్రేమశిఖరంపై మట్టికాలుపెట్టి మలినం చెయ్యడం అనిపించుకోదా, ఏమిటో ఇదంతా అర్థంలేని ఆవేశం.

"ఇంతకు చూడటం ఎందుకు వీలుపడదు?" అని అడిగాను.

"మధుసూధనం చూపిన విముఖత, నిర్లక్ష్యం ఆమెని గాయ పరిచాయి. పరీక్షకి కూర్చోడం మానేసి, వాళ్ళ వూరు వెళ్ళిపోయింది. చూడదగ్గ వ్యక్తి. ఆ తెల్లవెంట్రుకలు మెలితిప్పి కట్టిన ముడి. ఆమెకొక కొత్త ఠీవిని, దర్జానీ ఆపాదించాయంటే నమ్ము. వృద్ధులలో తెల్లవెంట్రుకలు గమనించం మనం. జ్యోతిని ప్రతివాడూ తేరబారి చూడాల్సిందే."

అలా వర్ణిస్తుంటే రామం మొహంలో నే నెన్నడూ చూడని ఒక కాంతిని, వికాసాన్ని చూడగలిగాను ఆనాడు. ఆమె స్మరణే అంతటి చైతన్యానికి కారణమైందంటే జ్యోతి ఆర్టిస్టు అనుకోడంలో నా తప్పేమీ లేదు."

"అంటే ఆమె జీవితం?"

"పర్యవసానం ఏమిటో?"

తనకేమీ పాలుపోనట్లు పెదవి విరిచాడు రామం.

"కోదండరామయ్య చాలా మంచివాడు" అన్నాడు, రామం రెండు మూడు నిమిషాలయ్యాక. అది అర్థంలేని నిర్వచనం. నాకు మంచివాళ్ళంటే ఎందుకో భయం. అందులోనూ చాలా మంచివాడంటే మరీ భయం. మంచివాడు– అనగానే స్వార్థరహితుడు. తనకేం జరిగినా పట్టించుకోడు, తబ్బిబ్బవడు. తనకి జరగనట్లు సర్దుకుపోతాడు. ఏమీ చెయ్యడు; చర్యకు దిగడు. ఎంతగానో ప్రేమించిన సౌందర్యమూర్తి జ్యోతి, తనని విడిచిపోతే, ఏమీ చెయ్యలేదు. తనకి సంబంధం లేనట్లు ఊరుకున్నాడు.... అది నడివయస్సులో సంక్రమించే స్తబ్ధతకాదు. అతని వయస్సు, ముప్పై, ముప్పై మూడు దాటలేదు. అణిచేసి, విడిచేసిన శరీర శక్తులూరుకుంటాయా? ఎప్పుడో అప్పుడు, తిరుగుబాటుచేసి అతనిచేత ఏదో భయంకరమైన కార్యం చేయించితీరతాయి. జ్యోతిని హత్య చెయొచ్చు. ఆత్మహత్య చేసుకోవచ్చు. సన్యసించవచ్చు. మధుసూధనాన్ని చంపొచ్చు.

నాగరికుడిలో పశుత్వం, ప్రాచీనత్వం విజృంభిస్తే ఏ విధంగా చెలరేగుతాడో ఎవ్వడూ చెప్పలేడు. అందుకనే నేటి సమాజంలో చాలా మంచి వాళ్ళంటే భయం నాకు.

"ఆమె తన దగ్గరకొస్తే కోదండరామయ్యకి ఏ అభ్యంతరమూ లేదు. ఎగిరి గంతేసి కౌగిలించుకొని, స్వీకరించి పువ్వులలో పూజించడానికి సిద్ధం. ఆమెపట్ల ద్వేషమూ, కోపమూలేవట. నేరస్థురాలుగా పరిగణించడుట. క్షమించవల్సింది ఏదీ లేదుట. పరిస్థితులు, బాహ్య సౌందర్యం, ఆమెచేత ఆ పని చేయించినవి గాన, ఆమెలో 'వ్యక్తి' బాధ్యతలేదు. ప్రేమించిన వ్యక్తి ఏలాంటిదైనా బెసికిపోక స్థిరంగా వుండే ప్రేమే ప్రేమ. అలా కాకపోతే ప్రేమకి అర్థం లేదుట." అని స్వగతంలా, క్లాసులో లెక్చర్ ధోరణిలో చెప్పుకుపోతున్నాడు రామం. ఇదంతా రామం ఊహలో కన్పించిన వ్యాఖ్యానం గాని, నిజంగా కోదండరామయ్య అభిప్రాయాలుగా స్వీకరించలేకపోతున్నాను. నే నేమంత మంచివాణ్ణి కానేమో. అంతటి మంచితనంపట్ల నాకు విశ్వాసం లేదేమో. ప్రగల్భంతో ఆదర్శ శిఖరానికి ఎగబాకే బడాయికోరైన ప్రతి మంచివాడూ, కుంటివాడని నమ్మేవాడినేమో, అలా భావించినందుకు. నాపైన నాకు గౌరవం సన్నగిల్లడమూ వుంది. మళ్లా అదేమిటో!

"నీ కెలా తెలుసు?"

రామం ఉలిక్కిపడ్డాడు మంచులో నడుస్తుంటే పాదానికి నిప్పుకణం తగిలినట్లు.

"ఆమెకి ఉత్తరాలు వ్రాసాడు. కబురంపాడు అత్తమామలతో చెప్పుకున్నాడు. అంతటి మంచి భర్తలుండరు."

భర్తగా మాత్రం అంత మంచివాడంటే నాకంత పేచీ లేదు. అంగీకరిస్తాను. భర్తగా తన ధర్మం అలా నిర్వర్తిస్తుంటే, అతనెలాంటి వ్యక్తో వూహించి విలువలు కట్టగలను. కొంత మెరుగు, అమ్మయ్య అనుకున్నాను.

* * *

ఐదారు నెలలతర్వాత మళ్ళా రామంని కలుసుకున్నాను. ఆ రోజు పండుగ. రాజన్న మమ్మల్ని ఇద్దర్నీ వారింటికి భోజనానికి ఆహ్వానించాడు. రంగనాయకమ్మగారి భోజనం అంటే నాకు ఎంతో ఇష్టం. ఇద్దరం వెళ్ళాం. భోజనాలయ్యాక తాంబూలం వేసుకునే తంతు జరుగుతోంది.

"మీకు జ్యోతిని చూడాలనుందా?" అన్నాడు రాజన్న.

"ఎందుకుండడు- ఆయన కింకా పెండ్లికాలేదుగా" అంది రంగనాయకమ్మ కొంటెగా

"అయినవాళ్ళకి చూడాలనుండకూడదా?" అన్నాడు రామం.

"అసలు వాళ్ళకే ఎక్కువుంటుంది. ఖర్మ! పైకి ప్రకటించకూడదు. మావార్ని చూడరాదు!" అంది రంగనాయకమ్మ.

"నన్నూ జతచెయ్యండి" అన్నాడు రామం. దానితో సంభాషణ ప్రమాదంగా మారే అవస్థ దాటింది. మళ్ళా లెక్చరర్ ధోరణిలో మొదలెట్టాడు రామం.

"సంబంధం చూడ్డానికి వెళ్ళినవాడు- పెండ్లికూతుర్ని మాత్రం పరిశీలనగా చూస్తాడు. నిజానికి అది చాలదు. ఆమె తల్లిదండ్రుల్ని పరీక్షగా చూడాలి. పెండ్లికూతురు పెద్దయింతర్వాత, ఏ అవతారం దాలుస్తుందో, అమ్మా నాన్ననీ చూసి వూహించుకోవచ్చు. మన పూర్వులు అందుకే కుటుంబ సంప్రదాయం, చరిత్ర తెలుసుకోవాలని నిక్కచ్చి చేసేవారు. పెండ్లికూతురు కుటుంబంలో ఉన్మాదం, హిస్టీరియా, ట్యుబర్క్లోసిస్, నేరస్థుల నైజం, జైలు రికార్డు, అవయవాల అవకతవక, మడతనాలుక, మెల్ల మొదలైనవి. ఇవన్నీ చూసి, నచ్చిన పిదప చేసుకోమని శాసించారు. అలాగే చిన్నవయస్సులో తలనెరవడం కూడాను. పెండ్లి కూతురు తల్లిదండ్రుల తల నలభయ్యోపడి లోనే నెరిస్తే, అమ్మాయి వైఖరి కూడా అలానే అవుతుందని అంచనా వేసుకోవచ్చు."

విరామం వస్తే అందుకోడానికి సిద్ధంగా వున్న రంగనాయకమ్మ, విరామం రాకుండానే అందుకుంది.

"అమ్మాయిల మాట చెప్పారు- బాగానే వుంది. అబ్బాయిలమాటో? ఏ మేనమామనో, గుమస్తానో తీసుకుని పెండ్లి చూపులకొస్తాడు అయ్య, పెద్దయితే అతని అవతారం ఎలా వుంటుందో వూహించేభాగ్యం అమ్మాయిలకి అక్కర్లేదేం? మీరు అమలు జరపబోయే శాసనంలో, పెండ్లి కొడుకుతోబాటు పెళ్ళి చూపులకి అతని అమ్మా నాన్నా కూడా వచ్చితీరాలని వ్రాయించండి." రాజన్న, భార్య చమత్కారానికి నవ్వుతున్నాడు.

"పెండ్లి కొడుకు రూపురేఖలు ముఖ్యంకాదని పెద్దలన్నదే గనక, ఆ తీర్మానం ఉపసంహరించుకోడం మంచిది" అన్నాడు.

"అవునుమరి- పెద్దలకి చక్కదనం పట్టదు. అక్కర్లేదు కాని కన్యకి కావాలి. పాపం నోరులేదు. పైకి చెప్పరు. ఈనాడంటే కాస్తోకూస్తో చదువుకున్న ఆడది సాహసించి చెప్పగలుగుతోంది. కాని ఆమె ఘోష అమ్మా నాన్నకి అర్థం కాదు. వాళ్ళకి ఏవేవో కావాలి- చదువు, ఉద్యోగం, హోదా, ఆస్థి, విధవైన చెల్లెలు లేకపోవడం వగైరా-"

అంటూంది రంగనాయకమ్మ తాంబూలంతో ఎర్రబడిన ఆమె నోరు ఎంతో అందంగా వుంది. చెప్పాగా, దేనికది చెవులు, ముక్కు, నోరు, కండ్లు, విడివిడిగా ఆకర్షణీయంగా వుంటాయి. అవన్నీ కలిస్తేనే ఏదో లోపించినట్లయిందని మళ్ళా అందుకుంది.

"మరోటి, తల్లితండ్రి స్ఫురద్రూపులు అయికూడా, సంతానం కోతులవడం లేదంటారా? అలాంటప్పుడు, పెండ్లిచూపుల కెళ్ళినవాడు కాబోయే అత్తగారి చక్కదనానికి మురిసిపోయి కూతురు మర్కటమ్మని కట్టుకోకూడదేమో!"

నా కీ వాదమూ సబబుగానే తోచింది. కాబట్టి ఏమిటి చెయ్యాలి? లోపల

వేసుకున్న ప్రశ్నకి సమాధానం ఎవరు చెబుతారు! వీటికి సమాధానం దొరకక, మతిపోయి, పెద్దలు విధిపైనా, దైవంపైనా తోసేశారు, పెండ్లి పర్యవసానం. నాకిదిష్టంలేదు. వారు ఏరి కోరి చేసుకున్న దానికి వారే బాధ్యులుకావాలి. లేకపోతే నైతికచింతనకి తావేలేదు. సమాజం కట్టుబాట్లలేవు. సమాజంతో నిమిత్తంలేని ఏ కొద్దిమంది మేధావుల విషయం మినహాయిస్తే. ఉదాహరణకి... నా ఊహ తెలుసుకుని వాక్యం పూర్తి చేసినట్లు రంగనాయకమ్మ అనేసింది.

"జ్యోతి విషయం ఎంచక్క మొగుడిదగ్గరకి చేరింది."

ఆశ్చర్యం ప్రకటించాను. పూర్తిగా చెప్పమని కోరాను. కోరిక అక్కర్లేకుండానే చెప్పడానికి సిద్ధంగా వుంది రంగనాయకమ్మ.

"జ్యోతికి వాళ్ళనాన్న కొంతస్థలం వ్రాసిచ్చాడు. ఆ స్థలంకొని ఇల్లు కడదామని కోదండరామయ్య సంప్రదింపులు జరిపాడు. జ్యోతి అమ్మడానికి అంగీకరించింది. స్థలం తాలూకు కాగితాలు అవీ సంతకాలు పెట్టించి తీసుకెళ్ళడానికి వాళ్ళ ఊరు వెళ్ళాడు కోదండరామయ్య. ఆ రోజు జ్యోతికి జ్వరం తగిలింది. డాక్టర్ దేవళ్‌రాజుని తనే తీసికెళ్ళి మందిప్పించాడు. ఆమెకి నయమైంది. రెస్టుగావుంటుంది. తనింటికి రమ్మని ఆహ్వానించాడుట. ఆమె సరేనందట. అతని ఔదార్యానికో, జ్వరం నిమ్మళించిన అవస్థలోనో జ్యోతి ఏడ్చేసిందట.

"భర్త భుజంపై తల ఆనించి కన్నీరు కార్చింది–అనాలి–వెర్రిదానా" అని సవరించాడు రాజన్న.

"భర్త భుజంపైన తల ఆనించి ఏడిస్తే ఏ మొగాడికీ పట్టదు. ప్రియుడి భుజంపై ఆనించి ఏడిస్తే, కథలు, కావ్యాలూ అల్లుతారు. పెండ్లాం అట్లకాడ పోట్లకీ, రాచప్ప విసురుళ్ళకీ తలలు బొప్పికట్టిన కవిశ్రేష్ఠులు" అన్నది రంగనాయకమ్మ.

అందరం నవ్వుతున్నాం. పోస్టుజవాను ఉత్తరాలు పడెయ్యడంతో అంతరాయం కలిగింది.

"ఇదిగో చూడండి" అని రాజన్న కవరులోంచితీసి తన పేర వచ్చిన ఆహ్వానపత్రాన్ని మాముందుపడేశాడు.

"చూడు! కోదండరామయ్య స్థలంకొని ఇల్లుకట్టేశాడు. రేపు గృహప్రవేశం–"

అందులో జ్యోతి, కోదండరామయ్య– దంపతులు తమ నూతన గృహం– 'జ్యోతి' గృహప్రవేశానికి బంధుమిత్ర సమేతంగా రావల్సిందిగా ఆహ్వానం. ఆ పత్రం ఆకర్షణీయంగావుంది. మొదటిపుట రెండు తలుపులుగా, అవి తెరవగానే 'జ్యోతి' అన్న అక్షరాలు, దానివెనక, మిగతా వాక్యాలు.

"మీరు చూడాలనుకుంటున్నారుగా, మాతో మీరూ రండి" అంది రంగనాయకమ్మ.

రామంకూడా, జ్యోతి చదివిన కాలేజీలో పనిచేస్తున్నాడు గనుక, అతనికీ ఆహ్వానం వచ్చి ఉంటుంది. కాని ఆహ్వానం లేనిదే నే నెలా వెళ్ళను?

"బంధుమిత్రులనుందిగా– ఫరవాలేదు రా" అని రాజన్న నిక్కచ్చి చేశాడు. నిజంగా అంత నిక్కచ్చి అవసరంలేదు. ఎలానూ వెళ్ళాలనుంది.

ఆ మర్నాడు నేను, రామం, రాజన్న దంపతులూ గృహప్రవేశానికి బైలుదేరాం. రామం, రాజన్న వట్టిచేతులతో వెళ్ళకుండా ఏదేనా ఇవ్వడానికి నిశ్చయించుకున్నారు.

నేనూ కొంత వేస్తాను. ముగ్గురం కలిసి, వెండిదీపం శమ్మా. ఇద్దాం– అన్న నా సలహా అంగీకరించారు.

సాయంత్రం ఆరు కావస్తోంది. వచ్చేజనం, పోయేజనం, దీపాలు, కొత్తభవనం తాలూకు చిహ్నాలు, సిమెంట్ బస్తాలు, ఇంకా అమర్చని గేట్లు, సున్నం, కోసినకర్ర ఓమూలగా టెంట్‌కింద కనిపిస్తూనే వున్నాయి. పాటకచ్చేరి సాగుతోంది.

జ్యోతి, కోదండరామయ్య వేదికవద్ద కూర్చున్నారు. ఆమె తలంటుపోసుకుంది. పాపిట రెండుప్రక్కలా తెల్లవెంట్రుకలు మెరుస్తున్నాయి. కోదండరామయ్య క్రాపింగ్ చూశాను ఆశ్చర్యమేసింది. దాన్ని చర్చించే అవకాశం లేకుండా, నా మిత్రులిద్దరూ లాంఛనంగా తెచ్చినదీపం శమ్మా ఇవ్వడం, అది స్వీకరించి, కోదండరామయ్య కృతజ్ఞత చెప్పడం జరిగింది. రంగనాయకమ్మ వారికి నన్ను పరిచయం చేసింది. జ్యోతి నాకేసి ఆశ్చర్యంగా చూసింది. సంభాషణలేదు. అలాంటప్పుడు ఏమనాలో నాకు బాగా తెలియదు.

"రండి 'జ్యోతిని' చూద్దాం" అని రంగనాయకమ్మ కదలడంతో, అందరం లేచి, ఇల్లు చూడ్డానికి వెళ్ళాం. ఏ గదిలోకెళ్ళినా జనమే– పిల్లల పరుగులు, వంటసామాను కలకలం. నీళ్ళు, కొబ్బరికాయలు, తమలపాకులు, జనంతో నిండిన కొత్తిల్లు పథకం నాకు బోధపడదు. కోదండరామయ్య ప్లాను, కొలతలు, ఖర్చులు, ఇంకా ఏమేమి చెయ్యదల్చుకొన్నది– చెబుతున్నాడు. ఆ వర్ణనంతా పూర్తయ్యే అవకాశం లేదు జడ్జిగారు, వారి సతీమణి రావడంతో, వారిని ఆహ్వానించేటందుకు 'జ్యోతి' భర్త వెళ్ళిపోయారు మరొకాయన్ని వప్పగించి, ఆయన కొంత చెప్పి, మరొకర్ని వప్పగించి, వెళ్ళాడు. ఇల్లు నాలుగుమూలలా చూసి మండువాలో అమర్చిన కుర్చీలు, బల్లలదగ్గరకు చేరుకుని, ఏర్పాటైన ఫలహారాలు సేవిస్తుండగా. జ్యోతికి ఆ మధ్య జబ్బు నయంచేసి, డాక్టర్ దేవరాజు చక్కా వచ్చాడు. ఆయన రామంని ఎరుగును. సంభాషణతో మాకు కాలక్షేపం కలిగించాడు, మనం కూడా వెళ్ళి, సంగీత కచ్చేరి విందాం అంటూనే.

కోదండరామయ్యని దగ్గరగా చూసిన క్షణంనుండీ నన్నొక ప్రశ్న బాధిస్తుంది. దానికి సమాధానం డాక్టర్ చెప్పిన కబుర్లలో దొరికింది. కోదండరామయ్య క్రాపింగ్ నల్లగా వుంది. బాగా పరిశీలించి చూశాను. ఎక్కడా ఒక్క తెల్లవెంట్రుక కనిపించలేదు. జ్యోతి జుట్టు అక్కడక్కడ ముందుభాగం, మధ్యభాగం నెరిసింది. ముంగురులుగా నుదుటిమీద, చెవులమీదా మూగిన వెంట్రుకలుకూడా, దీపం వెలుగులో, స్ఫుటంగా, తెలుపుగా, నలుపుగా కనిపించాయి.

ఈ డాక్టర్ చెప్పిన సలహా ప్రకారం చికిత్స జరిపితే, అతని క్రాపింగ్ నల్లబడిందా? అలాగయితే, ఆ చికిత్స జ్యోతికి కూడా జరిపించ వచ్చుగా!డాక్టర్ విపులీకరించాడు. ఏ చికిత్సా జరగలేదుట. రంగు వేసుకోలేదుట. ఒక వయస్సులో చర్మంలో కొన్ని లోపించి తాత్కాలికంగా వెంట్రుకలు తెల్లబడటం వుంటుందిట. సరైన పోషణ, తిండిలో జాగ్రత్త, వ్యాయామం, కుదుటపడిన మనస్సు ఇవన్నీ సక్రమంగా వుంటే, మళ్ళా మామూలుగా నల్లబడతాయట. ఆ రకం మార్పు, వయస్సులో వచ్చిన తెల్లవెంట్రుకలకు వర్తించదుట. ఎండోక్రీన్‌పాటరస్, హార్మోన్స్, పాలికిల్స్, మెటబాలిజమ్ పిగ్‌మెంట్ ఏవోవో పదాలు వాడి విపులీకరించాడు. అర్థమైనట్టు తలలూపుతున్నాం.

"అయితే జ్యోతి విషయం?"

రామం అడిగేశాడు.

డాక్టర్, చిరునవ్వు ప్రదర్శించి, మాట్లాడటం మొదలెట్టాడు.

"జ్యోతి జుట్టు మళ్ళా నల్లబడుతుందనుకోను. ఆమె తల్లిదండ్రులకు నడివయస్సులోనే నెరవడం జరిగిందనుకుంటే జ్యోతికి కూడా అదే జరిగిందనుకోవచ్చు. అది కాకపోయినా, మానసిక ఆలోచన శరీరంపై చలాయించిన ప్రభావంవల్ల అలా జరిగిందని నా నమ్మకం...."

"ఆ రకం బెంగ, మనోవ్యాధి ఉన్న వారందరిజుట్టూ, ముప్ఫైఏళ్ళ లోపుగానే నెరిసిందనగలమా?" అన్నాడు రామం.

"అనలేం. బాల్యంలో తన శరీరంపై ఆమెకి ఎక్కువ ఆకర్షణ ఉండిఉంటుంది- శరీరం అంతలోనూ ముఖ్యంగా జడంటే అమిత ఇష్టం అనుకుందాం. దానికేం జరిగినా భరించలేదు. ఊడడం, నెరవడం, వగైరా ఇబ్బందులు, అలాంటిదేదో తన జడకి జరుగుతుందన్న భయాన్ని, ఆమె మనస్సులోని అధోలోకంలోకి అదే 'లిబిడో' అంటే, నెట్టివేసి ఉండచ్చు.

"భర్త జుట్టు నెరవడం నలుగురూ చెప్పుకోవడంతో ఆదా చేసిన భయం, మళ్ళా పైకి వచ్చి, శరీరాన్ని ఆవరించి, జుట్టుపై తన ప్రభావం చూపించి ఉండాలి. ఆ జుట్టు నెరవడంతో తన వ్యక్తిత్వంలో, జీవితంలో ఒక లోపం స్థిరపడిపోయిందని గ్రహించుకుని, సమాధానపడి, మళ్ళా భర్తతో కాపురం కొనసాగించడానికి నిర్ణయించుకుంది. భర్త చాలా మంచివాడు. ఆమెపట్ల నిజమైన ప్రేమ గలవాడు. గతాన్ని దిగవిడిచి ప్రస్తుతాన్ని నిబ్బరించగలవాడు. హాయిగా రోజులు గడుస్తున్నాయి. అతని ప్రాక్టీసు పెరిగింది. ఆమెని చూడాలని వచ్చేవారు లేకపోలేదు. వారి ఇప్పటి అన్యోన్యం చూసి అసూయని ఆప్యాయతగా మార్చుకుని చూసి, కుతూహలాన్ని తృప్తి పరచాలని వచ్చేవారూ వున్నారు. బోలెడంత ప్రాక్టీసు. పైగా అతని జుట్టు నల్లబడింది, దానితో జ్యోతి వ్యక్తిత్వంలో తికమకలు సర్దుకుని, సమాధానం పడగల నిగ్రహశక్తులు స్థిరపడిపోయి, ఆమె జీవితానికొక విషాదఛాయని ఆపాదించాయనే అనుకుంటున్నాను" అన్నాడు డాక్టర్.

నాకో సందేహం వచ్చింది.

"క్రమక్రమంగా, కొన్ని సంవత్సరాలపాటు నెరవాల్సిన తల, అంతా ఒక నెలలోగా నెరిసిపోవడం ఎలా జరిగిందంటారు?" అని అడిగాను.

"నెలకూడా అవసరంలేదు. ఒక్కరోజులో నల్లజుట్టు తెల్లగా అయిపోవడం లేకపోలేదు. ఒక్కగంటలో కూడా ఆ మార్పు జరగొచ్చుట. అదంతా ఆవేదన ఒత్తిడి, ఆ పరిస్థితుల్లో శరీరంలో తట్టుకునే శక్తుల సమూహబలం- వాటిపైన ఆధారపడుతుందంటారు. ఫ్రెంచి విప్లవంలో లూయిచక్రవర్తి ఆయన సతీమణి మేరీ అంటాయినె- ప్రజల దౌర్జన్యానికి గుర్రై తలలు పోగొట్టుకున్న వుదంతం ఎరుగుదురుగా. ఆ మేరీ అంటాయినె జుట్టు ఒక్క రాత్రిలో తెల్లబడిపోయింది. అలాంటివి అరుదనుకోండి...."

ఇంకా చెప్పబోతుండగా, దీపాలు పోయాయి.

ఎందుకో తెలియదు. ఒక్కసారిగా సందడి నిలిచిపోయింది. అంతటా నిశ్శబ్దం, గాత్ర పాట, వయోలిన్ నిలిచిపోయాయి. ఒక్క మృదంగం మాత్రం కొనసాగుతూంది.

అందరం ముందువైపుకు నడిచాం. కొందరు బ్యాటరీలైటు, సిగరెట్ లైటర్లు,

అగ్గిపుల్లలు వేస్తున్నారు. ఎవరో కొవ్వొత్తులు వెలిగించి, వేదికపై వుంచారు. మేం హాల్లోంచి నడిచి కుడివైపు గదికేసి వెళ్ళగా, జ్యోతి ఆ గది తలుపుతీసి లోపలి కెళ్ళింది. దీపం శెమ్మా వెలిగించింది. ఆ చీకటిలో ఆమె కోలమొహం, జ్వాలలా వెలిగింది- నుదుట జ్వాల ఆకృతిలో ఎర్ర కుంకుమ, పాపిటమధ్య కుంకుమ, నుదుటిమీద మూగిన ముంగురులు, ఎర్రటి పెదవులమధ్య తళుక్కుమన్న పళ్ళవరస ప్రేమాన్వేషణ విరమించిన చేపలలా సగం ముడుచుకున్న నేత్రాలలో దైన్యం, సిల్కుచీర పమిట మడతల వెనక స్ఫుటంగా కనబడే రొమ్ములు- చటుక్కున గాలికి శెమ్మాలో జ్వాల ఆరిపోయినా, చీకట్లో మరికొంతసేపు మెరిసిన ఆ విషాద సౌందర్య దృశ్యం నే నెన్నడూ మరిచిపోను.

మానవ చరిత్ర ప్రారంభంలో నిర్ణీతమైన శారీరక శక్తులలో చిక్కుకుంది జ్యోతి- అందరిలాగే. ఒక్కసారి విప్లవంచేసి విముక్తికోసం పెనుగులాడింది. ఓడిపోయింది. శరీరశక్తులు జయించాయి. ఆ ఓటమి ఆమెకొక నిండుతనాన్ని, సంపూర్ణత్వాన్ని ఆపాదించింది. ఎన్నెన్నో నాగరికతలు విజృంభించి,సంపూర్ణత్వాన్ని ఆపాదించింది.ఎన్నెన్నో నాగరికతలు విజృంభించి, పతనం చెందాయి. వెలిగి ఆరిన దీపాలవలె ఆ అగ్ని జ్వాలలు కొండగుహలలో వేసిన నల్లకాల్పు మచ్చలు మాత్రం మిగిలాయి.

జుట్టు అకారణంగా తెల్లబడి, మళ్ళా అకారణంగా నల్లబడిన కోదండరామయ్య అదృష్టవంతుడు. అతని జీవితం లెక్కల పుస్తకం. లెక్కల ప్రశ్నలకి సమాధానాలు పుస్తకం చివరలో వుంటాయి. ఆ సమాధానం చూసి, ఆ సంఖ్య వచ్చేలాగ ఏవో అంకెలు వేసిచూసి, సమాధానం సరైందిగా మార్కులు తెచ్చుకుని, ఉపాధ్యాయుణ్ణి మోసగించిన విద్యార్థిలాగా అతను సమాధానం తెలుసుకున్నాడు. కాని అది ఎలా వచ్చిందో తెలియదు. అది జ్యోతికి తెలుసు. అందుకే వారిద్దరూ అన్యోన్యంగా ఆదర్శ దంపతులుగా ఏకమైనారేమో!

***